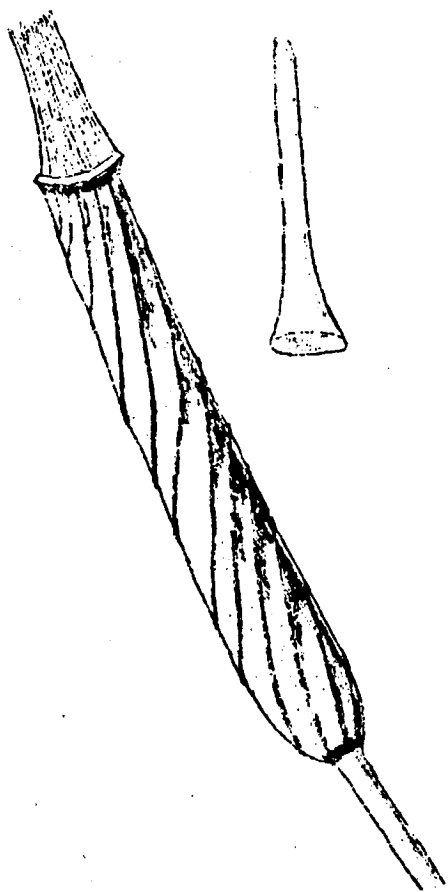

Buxbaumiella nr 5
november 75

Buxbaumiella 5, november 1975, huisorgaan van de Bryologische Werkgroep der K.N.N.V.

secretariaat: J.A. Hoekstra, Groesbeekseweg 47, Nijmegen
tel. overdag: 080-512897.

redactie: H.J. During, Fr. van Dijklaan 27, Doorn.

Voorwoord

Een wat dunnere, handzamer Buxbaumiella ligt hiermee voor u, vrij kort na het vierde nummer. Deze aflevering bevat weer een bijgewerkte ledenlijst, en verder de verslagen van Zuid-Limburg en Teutoburgerwoud, twee gebieden met voornamelijk kalkrijke substraten. Speciaal in uw aandacht aanbevelen wil ik het op mossen gespecialiseerde kamp in Z. België van a.s. zomer (zie aankondiging achterin). Ook het initiatief van de lichenologen om zich te verenigen om zo de belangstelling in deze groep levend te houden is een verheugende ontwikkeling. Tot slot wil ik wijzen op het stukje over de contributie op pag. 24!

Reinjo

Inhoud

F. Sollman & H. Sipman. De voorjaarsexcursie naar Zuid Limburg, vrijdag 26 tot dinsdag 30 april 1974	4
H. Sipman & M. Brand. De lichenen	20
Contributieverhoging	24
H. Greven & H. van Melick. De herfstexcursie naar het Teutoburgerwoud op 7 en 8 sept. 1974	26
Ledenlijst	46
Zomerkamp voor bryologen in Belgisch Lotharingen	51
Lichenenexcursie	52

Voorplaat: Encalypta streptocarpa-kapsel

DE VOORJAARSEXCURSIE NAAR ZUID LIMBURG

Vrijdag 26 tot dinsdag 30 april 1974

door F. Sollman (soortenlijst) en H. Sipman (tekst)

Verslag

Het hoofddoel van deze excursie vormde een inventarisatie van het bedreigde Schinvelder Bos. Hiertoe werd ons gastvrij onderdak verleend door mej. T. Blankevoort in haar fraai gelegen zomerhuisjes-terrein aan de Schelsberg te Heerlerheide. In diepe duisternis arriveerden daar vrijdagavond een 30-tal deelnemers die een gastvrij onthaal met koffie vonden bij de familie Frencken. Groot was de verrassing de volgende ochtend bij het licht, toen de duisternis vervangen bleek door een paradijselijke omgeving: een lommerrijke boonggaard tussen een beboste helling en een rimpelloze vijver. Langzamerhand was het gezelschap op volle sterkte geraakt en vertrokken we voor een eerste kennismaking met het "Mergelland" naar de reusachtige kalksteengroeven van de Nekami bij Bemelen. Daar mochten we smullen van lekkernijen als *Aloina ambigua*, *Barbula fallax*, *B. revoluta*. Een intrigerend mosje op een steile leemwand, waarvoor zelfs de naam *Pterygoneuron* geoperd werd, bleek *Tortula muralis*!

Na de middag trok men naar de Brunssumer Heide, een bij noorderlingen meer vertrouwd terreintype, met *Calluna*-heide en op natte plaatsen *Sphagnum*groei, naast de gebruikelijke dennen- en berkenopslag. De *Calluna*-heide is hier nogal mosarm: alleen *Pohlia nutans* is overal te vinden, en bv. *Dicranum scoparium* is schaars. De *Sphagnum*-vegetaties breiden zich de laatste jaren uit omdat de bodem t.g.v. de mijnbouw verzakt en natter wordt. Een klein groepje deelnemers splitste zich af om enkele oude kalksteengroeves te bezoeken bij de Schiepersberg, Kunrade en Kunderberg. Op de eerste plek werd de standplaats van *Lophozia perssonii* onderzocht. De andere plaatsen leverden minder op, en op de laatste trokken

we ons terug toen de kogels ons om de oren vlogen.

De zondag werd besteed aan het Schinvelderbos met kleigroeves. Het onderzochte bos is vochtig, met veel elzen en berken. Ter "verbetering" is het terrein lang geleden ontwaterd door greppels, maar grote oude bomen zijn nog schaars. Vermoedelijk was het gebied vroeger veel veniger, want ook nu staat op allerlei plaatsen langs de greppels *Sphagnum*. Opvallend was ook het veelvuldig voorkomen van *Calypogeia arguta*, een soort die tot voor kort als zeer zeldzaam beschouwd werd. De totaalindruk van het bos is: een goed ontwikkeld voedselarm broekbos met weinig spectaculaire soorten.

Na de middag werden enkele kleigroeven bezocht in de hoop op spectaculaire vondsten als uit de groeven van Buren of Venlo. De groeves worden hier echter direct na exploitatie weer opgevuld, waardoor pioniervegetaties weinig kans krijgen. Toch vonden we bij de Ruscher nog een interessant kwelhellinkje met veel *Sphagnum* en levermossen (*Jungermannia gracillima*), terwijl in een andere groeve *Pleuridium* opgespoord werd. In deze groeve stond bovendien een *Fossombronia* met kapsels, die thuis *Fossombronia pusilla* bleek te zijn! Deze soort, waarover vroeger nogal verwarring bestond, was tot nu toe slechts eenmaal in ons land gevonden, en wel in de Hortus "De Wolf" te Haren (*Buxbaumia* 7:5; *Acta Bot. Neerl.* 3: 135).

's Maandags werd met enigszins gedunde gelederen een bezoek gebracht aan de zuidelijke Geuldalhelling bij Berg en Terblijt. Na enig rondneuzen op de rand van het plateau in een oude grindgroeve wandelden we door een fraaie holle weg naar beneden. Bovenaan was nog een restantje van de vroegere heide te zien. Verder werd onze aandacht getrokken door de fraaie *Plagiotheciums*. Onderaan de helling leverden de beschaduwde kalkkrotten interessant materiaal als *Tortula marginata*, *Leiocolea badensis*. Na de lunch werd koers gezet richting Dellen. Maar de kalksteenwanden en oude muren leidden voortijdig onze aandacht af met soorten als *Eucladium verticillatum*, *Didymodon rigidulus*, *Gyrowoissia tenuis*, *Encalypta streptocarpa* met kapsels. Van een oude muur werd

een pleurocarpje gepeuterd, dat *Plasteurhynchium striatum* bleek te zijn; deze soort was tot nu toe alleen bekend van de waterval in "Berg en Bos" bij Apeldoorn (*Lindbergia* 1 3/4: 248-250). De nabijgelegen groeve Curfs in vol bedrijf leverde een spectaculair schouwspel met zijn tientallen meters hoge wanden, en monsterachtige vrachtwagens die als mieren op de diepe bodem kruipen.

Dinsdagochtends werd weer besteed aan een bedreigd terrein, gelegen in het onvolprezen hellingbosgebied tussen Elsloo en Bunde. Bekeken werden de dalletjes van de Walserbeek en de Renbeek, bij het Moorveld, gem. Geulle. De hellingbossen zijn vooral fraai door de rijke ondergroei van kruidachtige planten als bosanemonen, daslook, primula etc. Bryologisch erg interessant zijn de kalkrijke bronbeekjes, die soorten opleverden als *Cratoneuron commutatum*, *C. filicinum*, *Campylium stellatum*, *C. polygamum*. Vergeefs werd gezocht naar *Trichocolea tomentella* of *Hookeria lucens*. Merkwaardig was ook de luxueuze uitvoering die "agrarische bebouwing" in Limburg soms krijgt. Stallen en dergelijke bedrijfsruimten blijken dan gemist te kunnen worden.

Tenslotte werd een gastvrije kop koffie genoten ten huize van de heer G. Gilissen die ons gidste door het deel van het Bunderboscomplex. Hierna trok een kleine schare fanatieken onder leiding van Wim Margadant nog terug naar de kalksteenwanden langs de zuidelijke Geuloever bij Geulhem om naar het licheen *Solorina saccata* te zoeken. Dat bleef helaas onvindbaar, maar wel kwam er weer een weelde aan kalkmosjes te voorschijn.

Moe maar voldaan keerde hierna iedereen weer huiswaarts.

Onze hartelijke dank aan de organisatoren van deze excursie, Willem Ellis en Huub van Melick, voor hun voortreffelijke werk.

De mosvegetatie in samenhang met de bodemgesteldheid

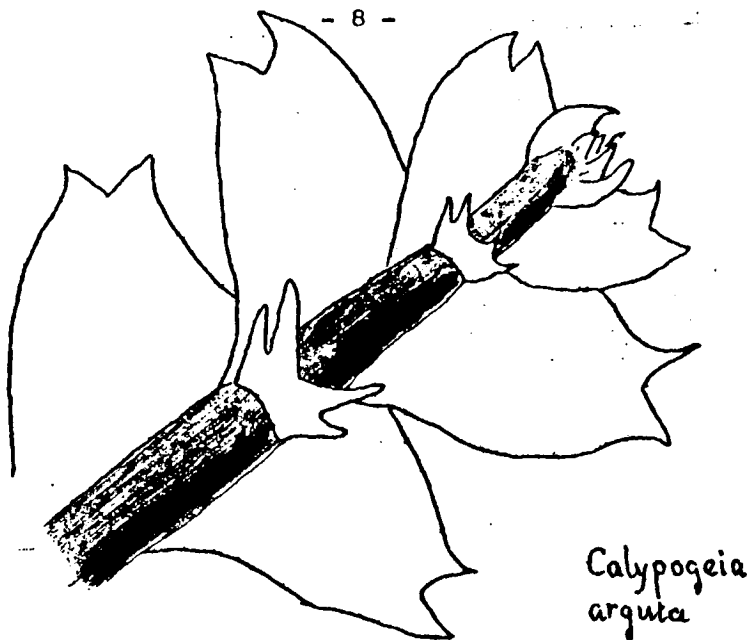
De rijkdom van de flora, ook de bryoflora, van Zuid-Limburg wordt mede veroorzaakt door de gevarieerde bodemgesteldheid. Deze hangt samen met het opduiken van oudere gesteenten uit de Tertiair-, Krijt- en Carboonperiode. Tijdens de excursie hebben we met de volgende lagen te maken gehad.

Uit het Krijt hebben we de zeer kalkrijke Maastrichtse Tufkrijt ("mergel") -afzettingen gezien op de eerste dag, bij Bemelen. Het gruis ervan op de bodem van de groeve was begroeid met uitgestrekte velden vol *Aloina ambigua* en *Barbula fallax*. Op + beschaduwde rotsen was volop *Barbula revoluta* te vinden. Op de laatste en voorlaatste dag hebben we de dagzoom van dit tufkrijt gezien langs het Geuldal bij Geulhem. Hier vormt het zeer beschutte, vochtige, N-geëxponeerde rotswanden met o.a. *Tortula marginata*, *Gyrowesia tenuis*, *Eucladium verticillatum*, *Leiocolea badensis*.

De volgende formatie die bijzondere mossenstandplaatsen oplevert, is het Oligoceen, een afdoling van het Tertiair. De daarin aanwezige schelprijke kleilagen geven aanleiding tot het ontspringen van kalkrijke bronnetjes. Deze hebben we gezien op dinsdagmorgen op de Maasdalhelling bij Moorveld. Als opvallende soorten hier kunnen genoemd worden *Cratoheuron commutatum* en *C. filicinum*.

Miocene en Pliocene Zand- en grindlagen in de NO-hoek van Zuid Limburg geven daar aanleiding tot het voor deze streek zeldzame milieu van schrale, zure zandgrond. Dit was te zien op zaterdagmiddag op de Brunssumerheide: een uitgestrekte, soortenarme *Calluna*-heide met opslag van berk en den, en op natte plaatsen in diepe dalen *Sphagnum*-veenvorming.

In het uiterste NO van Zuid Limburg, in de Schinveldse Bossen, ligt aan het oppervlak Pliocene zand met kleilagen. Daardoor heeft dit gebied niet zo'n droog karakter als de Brunssumer Heide, en is deels begroeid met elzenbos. De voedselarmoede wordt wel gedemonstreerd door *Sphagnum*-groei op de natte plaatsen. Ter exploitatie van de klei zijn er

*Calypogeia
arguta*

grote groeves aangelegd.

Op de meeste plaatsen zijn de oudere lagen afgedekt door een enkele meters dikke löss-achtige leemlaag. Deze bepaalt dan ook op de meeste plaatsen de mosvegetatie. Fraai was ze te zien 's maandags in een beboste holle weg die naar het Geuldal afdaalt. Op de hoogste plaatsen, bij voorkeur waar een relatief dunne laag op zandafzettingen rust, is de leem sterk verzuurd, met de mossen *Isopterygium elegans*, *Mnium hornum*, *Polytrichum formosum*. Op minder verzuurde plaatsen, het meest voorkomend, staan vooral veel *Plagiothecium*s en *Atrichum undulatum*. In de diepste lagen is de leem soms kalkhoudend en er groeien soorten als *Mnium marginatum* en *Eurhynchium schleicheri*.

Legenda bij de soortenlijst

1. Grote mergelgroeve, ca. 1½ km ZO van Bemelen (groeve Nekami); dd 27-4-1974; koörd. 62A, 316-182.
2. Brunsummer Heide; dd 27-4-1974.
3. Kasteel Chaloen, ten O van Valkenburg; koörd. 187.7-318.6; dd 27-4-1974.
4. Kleine Groeve in de Schiepersberg en aangrenzend kalkgrasland, nabij Cadier en Keer; dd 27-4-1974; koörd. 62A, 182-183; 315-316.
5. Gem. Schinveld, Schinveldse Bossen, N gedeelte, bekend als "Gemeente-aanplant", of ook wel als "Vosbroek" of "Heringsbos", dennenbos met ondergroei van Blauwe Bosbes; koörd. 332-198.
6. Gem. Schinveld, Schinveldse Bossen, gedraineerd moerassig terrein ten N van 5, in gebruik als zweefvliegveld. koörd. 198.5; 332.8.
7. Gem. Schinveld, Schinveldse Bossen, loofbos ten O van 5, bekend als "Op den Hering"; koörd. 199-200; 332-333.
8. Gem. Schinveld, Schinveldse Bossen, gedeelte ten N van de Grote Allee, vochtig loofbos, waarin heiderestant en veentje; koörd. 198.5-199.3; 330.6-331.
9. Gem. Schinveld, Schinveldse Bossen, gedeelte ten Z van de Grote Allee, loofbos aan weerszijden van de Ruscherbeek; koörd. 198.5-199.0; 330.3-330.6.
10. Gem. Schinveld, Schinveldse Bossen, vochtige overgang tussen steile rand en vlak ondiep afgegraven terrein bij boerderij "De Ruscher"; helling met zure kwel; koörd. 198.4-198.5; 330.3.
11. Gem. Schinveld, Schinveldse Bossen, leemgroeve ten N van de boerderij "De Ruscher" (groeve Mols); koörd. 198.3-198.5; 330.5-330.7.
12. vervalt.
13. Excursie Eindhovense Mossenwerkgroep, 26 aug. 1973. Schinveldse Bossen.
a. pad t/o "Ponderosa", greppels en vochtig bos; koörd.

- 198.9-199; 330.6-330.9.
- b. vochtig bos en heiderestanten met adelaarsvaren en hoogveentje; koörd. 198.6-330.8.
- c. Ruscherbeek, aan weerszijden van de Grote Allee, tot aan de kleigroeve.
- d. kleigroeve en heide; koörd. 198.5-330.6.
- e. bos ten N van de kleigroeve en Grote Allee en Ruscherbeek naar het zuiden; koörd. 330.8; 190-191.
- f. poel en moerasje langs hoge wal tussen akker en bos; koörd. 190.5; 330.5.
14. Berg en Terblijt, Bergse Heide, Gem. Berg en Terblijt. Koörd. 62A, 319-184.5; dd 29-4-1974.
 - a. grazige wegkant bij parkeerplaats en restant kalkrijk graslandje.
 - b. hellingbossen langs de Geul; langs holle weg.
 - c. mergelrotsen langs de Geul.
 - d. stukje oude Calluna-heide, op O. geëxp. leemhelling bovenaan de holle weg.
15. Geuldal, ong. 1 km ten W van Geulhem; Gem. Berg. Koörd. 62A, 182-320. dd 29-4-1974. Muren van vervallen gebouw, ten W van de weg naar de grote mergelgroeve, ten dele bedekt met mergel; vochtige bosjes aan de voet van de mergelwand; verticale bakstenen muur ten O van de weg naar de groeve; holle weg naar de groeve.
16. De Dellen; bos en mergelwanden nabij Geulhem; Gem. Meerssen. Koörd. 62A, 181-320.5; dd. 29-4-1974.
17. Oud Valkenburg; kasteel Genhøes; op mergelmuur langs slotgracht. Koörd. 62A, 187-318; dd 29-4-1974.
18. Bunderboscomplex; Ge. Ulestraten. Stomme Veld bij Moorveld, hellingbossen in het stroomgebied van de Waalserbeek; koörd. 60C, 181.0-181.5; 325.8-326.0; dd 30-4-1974.
19. Bunderboscomplex; Gem. Ulestraten en Geulle. Stomme Veld bij Moorveld, hellingbossen in het stroomgebied van de Renbeek. Koörd. 60C, 181.3-181.0; 325.3-325.7; dd 30-4-1974.
20. Mergelwanden, grotten, struweel, exp. N, te Geulhem, bij Berg, langs de Geul. Koörd. 62A, 319.9-320.4; 182.0-182.9;

- dd (29) 30-4-1974.
21. Mergelwand bij Geulhemermolen (t/o café), groefje.
Koörd. 319.9; 182.9. dd 30-4-1974.
 22. Groeve Schunk bij Kunrade, Gem. Voerendaal; dd 27-4-1974.
Koörd. 193-194; 320-321.
 23. Kunderberg bij Voerendaal; Gem. Voerendaal. Koörd. 62B,
194.5; 320.2-320.4; dd 27-4-1974.

Deelnemerslijst, en de initialen van hen, die veldj en/of determinatielijsten instuurden. Indien dit nodig werd geacht zijn de betreffende initialen terug te vinden in de soortenlijst, resp. in de langere opmerkingen achter deze lijst.

F. Benjaminsen, C. Boele, D. de Boer, W. Bongers, F. Bos, M. Brand (MB), mej. C. Bourgonjon, G. Dirkse (GD), E. van Dijk, H. van Dobben, mej. C. van Dorp, H.J. During (HJD) en mevr. D. During, W.N. Ellis en mevr. A.C. Ellis, mej. M.B.A. Engelchor, J.P. Frahm, J.P. Frencken (JF) en mevr. M. Frencken, S.R. Gradstein (SRG), H.F. Grendel, H.C. Greven, J.A. Hoekstra, mej. T. Kleykamp, H.J. Knol (JK), mej. B.L.J. van Leeuwen (BvL), W. Loode (WL) en mevr. T. Loode en zoon-tje, A. Luitingh (AL), W.D. Margadant, H. van Melick (HvM), H. de Molenaar, F.M. Muller (FM), P. Oostendorp, W. Rubers (WR), H.J.M. Sipman (HS), F. Sollman (FS), A. Touw (AT), mevr. I. Touw en kinderen, B. Vermeulen, D.A.J. Vogelpoel (DV), mevr. M. van Wieringen en dochter.

Afkortingen bij de soortenlijst

v = veldnotitie

! = met kapsels resp. perianthen

Overige opgaven microscopies gecontroleerd, minstens door 1 persoon. De bijzondere vondsten van FS zijn opgenomen in de kollektie te Leiden. De overige bijzonderheden zijn in het algemeen bij de opgegeven auteurs in de kollektie, resp. in de instituutsverzameling.

Nomenclatuur

Musci: hoofdzakelijk volgens de Index Muscorum I-V (1959-1969), Utrecht.

Hepaticae: bijna geheel overeenkomstig R. Grolle, in Düll c.s., Herzogia II, p. 359-384, 1972.

Soorten lijst	Terreincode	langere noten, zie verder
<i>Aloina ambigua</i>	1!, 14c!, 15!	
<i>A. rigida</i>	1! (HvM).	noot 1.
<i>Amblystegium serpens</i>	1!, 4!, 5v, 6v, 7v!, 8!, 13c, e, 14a!, c, 15!, 16v!, 19, 23!	
<i>A. varium</i>	1! (HJD), 4!, 11, 14c!, 16!, 20!, 21v	
<i>Anisothecium schreberianum</i>	11(AT), 14c, 21! (HS)	
<i>A. staphylinum</i>	10, 21v, 22(FS)	
<i>A. varium</i>	11!, 14a!, c, 15!, 21!, 23!	
<i>Atrichum undulatum</i>	2v, 5v, 6, 7v, 8!, 9v, 10v!, 11, 13a, e, 14av, 16v, 18!, 19!	
<i>Aulacomnium androgynum</i>	2, 5v, 7v, 8, 9v, 10v, 13c, e, 19	
<i>A. palustre</i>	2, 8, 10v	
<i>Barbula acuta</i>	1(FS), 4(SRG)	
<i>B. convoluta</i>	1!, 3, 6, 11v, 14a, 15, 20	
<i>B. c. sardoa</i>	4, 16, 17v	
<i>B. cylindrica</i>	15(FS)	
<i>B. fallax</i>	1!, 4, 11v, 14a!, c, 15, 16, 21!	
<i>B. hornschuchiana</i>	14a, 23(FS)	
<i>B. reflexa</i>	1(FS), 11(FS), 14c(cf, FS), 16(HS, FS)	
<i>B. revoluta</i>	1!, 4!, 15!, 17, 20!, 21!	
<i>B. rigidula</i>	4(FS), 14c(FS), 15, 20	
<i>B. cf spadicea</i>	18(FS) op bemoste kei langs beek	
<i>B. tophacea</i>	1, 11, 14av, 15v, 16, 21v	
<i>B. trifaria</i>	16(HS), 21(FS)	
<i>B. unguiculata</i>	1!, 2, 4, 6, 11!, 14a!, 15!, 16, 17, 20, 21, 22!	

<i>Brachythecium albicans</i>	2, 14a!
<i>B. glareosum</i>	1!(FS, HS), 4!(FS) noot 2.
<i>B. populeum</i>	1!(HvM), 4!(FS), 14b(HS)
<i>B. rivulare</i>	18(cf, HvM), 19(cf, FS)
<i>B. rutabulum</i>	1!, 2!, 4, 5v, 6, 7v, 8!, 9v!, 10, 11v, 13a, c, e, 14a!, 16v!, 18!, 21
<i>B. salebrosum</i>	1!(HvM, teste HS), 8!
<i>B. velutinum</i>	1!, 8, 13a, e, 14b!, 15!, 16v!, 18v!, 19!, 20
<i>Bryum argenteum</i>	1!, 6v, 8!, 11!, 13c, 14a, c!, 21v, 22!
<i>B. bicolor</i>	1, 11!, 14a, c, 16, 21v
<i>B. caespiticium</i>	1!, 4!, 14a!, 23!
<i>B. capillare</i>	1v, 4, 6v, 15!, 16v, 18, 20!
<i>B. inclinatum</i>	1!(FS)
<i>B. klinggraeffii</i>	19
<i>B. micro-erythrocarpum</i>	6
<i>B. pallens</i>	10
<i>B. radiculosum</i>	14c
<i>B. rubens</i>	8
<i>B. ruderale</i>	4, 23
<i>B. violaceum</i>	4(FS)
<i>Calliergon stramineum</i>	2, 8
<i>Calliergonella cuspidata</i>	1, 4, 10v, 11v, 13b, f, 14a, d, 16v, 18v, 19v, 21v
<i>Camptothecium lutescens</i>	1(HvM, HJD), 20(HJD) ad 1) mat. van HvM, teste HS.
<i>Campylium chrysophyllum</i>	4(FS)
<i>C. polygamum</i>	18(FS), 19(HS)
<i>C. stellatum</i>	18(HS)
<i>Campylopus fragilis</i>	2, 5v, 8, 10, 11v
<i>C. f. pyriformis</i>	8
<i>C. introflexus</i>	2v
<i>Ceratodon purpureus</i>	1!, 2v, 5v, 7, 8v!, 9v, 10v!, 11, 13d, f, 14a, c, 15, 16
<i>Cirriphyllum crassinervium</i>	19(HS)
<i>Cratoneuron commutatum</i>	18, 19

<i>Cratoneura filicinum</i>	18!, 19
<i>Ctenidium molluscum</i>	4(FS), 14c(FS), 16(FS), 20
<i>Dicranella cerviculata</i>	2!, 8!, 9!, 10!, 11v!, 13c
<i>D. heteromalla</i>	2!, 5v!, 7v, 8!, 9v!, 10!, 13a, b, c, e, 14a, b, 18!, 19v!
<i>Dicranoweisia cirrata</i>	7, 8, 9v, 13b, e, 14bv, 18, 19v!
<i>Dicranum scoparium</i>	2v, 5v, 7, 8
<i>Ditrichum heteromallum</i>	11(FM, FS)
<i>Drepanocladus fluitans</i>	2, 8, 10, 11v, 13f
<i>D. polycarpus</i>	11(HS)
<i>D. uncinatus</i>	2(HJD)
<i>Encalypta streptocarpa</i>	14b, 15!, 16, 20!, 21 noot 3.
<i>Eucladium verticillatum</i>	1(FS), 14c(HS), 15(FS, FM), 20(HvM)
<i>Eurhynchium praelongum</i>	5, 6, 7v, 8, 9v, 11, 13a, b, c, e, 14b!, 16v, 18, 19!, 23
<i>E. pumilum</i>	4(FS), 15, 21(FS)
<i>E. schleicheri</i>	1(FS, AT), 4(FS), 14b, c, 15, 20(HvM)
<i>E. striatum</i>	1v, 2, 4, 5, 7, 8, 9v, 14c, d, 15, 18, 20, 2v
<i>E. swartzii</i>	1, 4!, 11, 14a, b, 15, 18, 20(HvM), 21
<i>Fissidens bryoides</i> s.l.	1!, 4, 9v!, 13c, 14c, 15!, 18!, 19!, 20! noot 4.
<i>F. cristatus</i>	4(FS), 16(FS)
<i>F. incurvus</i>	1!(HJD)
<i>F. taxifolius</i>	1, 14b, c, 18, 19
<i>Funaria hygrometrica</i>	1v!, 4!, 8v!, 11v!, 13c, 14a!, 21v!, 22!
<i>Grimmia apocarpa</i>	1v!, 14a, 15!, 20!
<i>G. trichophylla</i>	15(FS)
<i>Gyroweisia tenuis</i>	3, 14c, 15, 16(FS), 20, 21(FS, coll. JF)
<i>Hypnum cupressiforme</i>	1v, 5v, 7v, 8, 9v, 13a, b, d, 14a, b, 16v, 18
<i>H.c. ericetorum</i>	9v, 11v
<i>H.c. filiforme</i>	8v
<i>H.c. tectorum</i>	8
<i>Isopterygium elegans</i>	8, 14b, d, 19, 20
<i>Leptobryum pyriforme</i>	4, 21
<i>Leptodictyum kochii</i>	8(WR)
<i>L. riparium</i>	6v, 7v, 11v, 18!, 19v!

<i>Leucobryum glaucum</i>	8,13a,b
<i>Mnium affine</i>	5,7,13c,14b,15,20
<i>M. hornum</i>	1,2v,5v,7v,8!,9v!,13a,c,14b!,16v, 18,19!,20
<i>M. marginatum</i>	14b,15,20(HvM)
<i>M. punctatum</i>	1,8,14b,18v,19
<i>M. rostratum</i>	4(FS)
<i>M. undulatum</i>	1,14bv,15,18!,19!,21
<i>Orthodicranum flagellare</i>	8(HJD)
<i>O. montanum</i>	8,10v
<i>Orthodontium lineare</i>	8!
<i>Orthotrichum anomalum</i>	15!
<i>O. diaphanum</i>	1!,15!
<i>Phascum cuspidatum</i>	14a
<i>Philonotis fontana</i>	11(WR),13a
<i>Physcomitrium pyriforme</i>	11v!,18v!
<i>Plagiothecium cavifolium</i>	14b,18,19
<i>P. curvifolium</i>	2(GD),5(WL,GD),8!,13e,14b,18v
<i>P. denticulatum dent.</i>	5,7,8!,9v,11,13a,e,14b!,18,19
<i>P. d. undulatum</i>	2,5!,7,8!,10,11v,18,19v
<i>P. laetum</i>	5,7,8!,14b
<i>P. latebricola</i>	8
<i>P. nemorale</i>	14b!,d,18(HS),19v
<i>P. succulentum</i>	8v,cf,14b!,19,21v
<i>Plasteurhynchium striatulum</i>	15(FS)
<i>Pleuridium acuminatum</i>	11!(AT)
<i>P. subulatum</i>	4!,6(GD),11!
<i>Pleurochaete squarrosa</i>	14(FS) in kalkrijk graslandje
<i>Pleurozium schreberi</i>	2,5v,8v
<i>Pogonatum aloides</i>	8v
<i>Pohlia annotina</i>	9,10,11,13f
<i>P. bulbifera</i>	11,13d
<i>P. delicatula</i>	1(FS),4(FS),8,10,11,13f,14b,15, 19(FS),20,21!(HS)
<i>P. nutans</i>	2!,5v!,6v!,8!,10!,11,13a,c,d,f,14b
<i>P. wahlenbergii</i>	20(HvM,FS),21!(FS)

<i>Polytrichum commune</i>	8,10v,13b
<i>P. formosum</i>	5,7,8,13a,d
<i>P. juniperinum</i>	2v
<i>P. longisetum</i>	2v,5v,6v,7v
<i>P. piliferum</i>	2
<i>Pottia intermedia</i>	14a!,22!(FS)
<i>P. truncata</i>	11,14a!
<i>Pseudephemerum nitidum</i>	1v,8,13a,d(HvM)
<i>Pylaisia polyantha</i>	20!(HvM)
<i>Rhynchostegium megapolitanum</i>	1!(HJD)
<i>R. murale</i>	1v!,4!,14c,15!,20!,21v,23
<i>Rhytidiadelphus loreus</i>	5
<i>R. squarrosus</i>	5v,13b
<i>Sphagnum apiculatum</i>	2(GD) bronveen
<i>S. auriculatum</i>	6,8,11,13b,e
<i>S. compactum</i>	8,10v
<i>S. crassicladum</i>	2(GD) bronveen; zie Isov. 1966:239
<i>S. cuspidatum</i>	2v
<i>S. gallax</i>	2(GD) Rode Beek,8(HS),13f
<i>S. fimbriatum</i>	2,8,9v,10v,13e,f
<i>S. flexuosum</i>	2(GD) bronveen,13f
<i>S. inundatum</i>	8
<i>S. palustre</i>	8,10,13b
<i>S. papillosum</i>	2(GD) bronveen,13b
<i>S. squarrosus</i>	2v Rode Beek,13e,18
<i>S. subnitens</i>	2(GD) bronveen
<i>S. subsecundum (obesum)</i>	2(GD) Rode Beek,8
<i>Tetraphis pellucida</i>	7v,8,13e,14b
<i>Thuidium tamariscinum</i>	5,7,8v,13b,18,19
<i>Tortula marginata</i>	1(SRG),3!,14c!(HS),16!(FS),20!, 21!(HS)
<i>T. muralis</i>	1!,3!,4!,6v,8v!,14a!,15!,16!,17, 20!,21!,23!
<i>Trichostomum crispulum</i>	15(FS,FM),16(FS)
<i>Weisia controversa</i>	4!

HEPATICAЕ

<i>Aneura pinguis</i>	1!, 4, 8, 11!, 21
<i>Blasia pusilla</i>	10v, 13f
<i>Calypogeia arguta</i>	5, 8, 9v, 13a, c, e, 14b, 19
<i>C. fissa</i>	2, 8, 9v, 10v, 13a, f, 14b, 18, 19
<i>C. muellerana</i>	2, 5, 7, 8!, 9v, 10, 13a, c
<i>Cephalozia bicuspidata</i>	2!, 5, 6v, 7, 3!, 9!, 10!, 11, 13a, c, 14b!
<i>C.b. var. lammersiana</i>	10(SRG)
<i>C. connivens</i>	2, 13d
<i>Cephaloziella divaricata</i>	2, 10!, 11!
<i>C. rubella</i>	10
<i>Chiloscyphus polyanthus</i>	9v, 13b
<i>C. p. pallescens</i>	2v!, 10!, 18, 19
<i>Conocephalum conicum</i>	15 langs de Geul, 18, 19, 20
<i>Diplphyllum albicans</i>	5v, 8
<i>Fossombronina foveolata</i>	13f
<i>F.pusilla</i>	11!(WR, AT)
<i>F. wondraczekii</i>	13d, f
<i>Gymnocolea inflata</i>	2v, 10v, 11v
<i>Isopaches bicrenatus</i>	2, 11
<i>Jungermannia gracillima</i>	5, 9!, 10!, 11, 13d, f
<i>Leiocolea badensis</i>	4, 14c!(FS, HS), 16(FS), 21(FS, coll. JF) noot 5.
<i>L. muelleri</i>	14c(FS), 15!
<i>Lophocolea bidentata</i>	1, 13b, c
<i>L. cuspidata</i>	1!(DV), 2!, 7v, 8v!, 10, 11, 18
<i>L. c. alata</i>	10!(DV)
<i>L. heterophylla</i>	1!, 2!, 5v, 7v, 8!, 9v, 10!, 11v, 14b, 16v, 18v, 19, 21v
<i>Lophozia capitata</i>	10(teste SRG)
<i>L. perssonii</i>	4(SRG, cs)
<i>L. ventricosa</i>	2
<i>Marchantia polymorpha</i>	1, 10!, 13c, 15v
<i>Nardia geoscyphus</i>	2!, 11
<i>N. scalaris</i>	11(HS)

<i>Pellia endiviifolia</i>	1(DV), 14bv, 19, 20, 21v
<i>P. epiphylla</i>	2!, 8, 9!, 10, 13a, c, 14b, 18
<i>P. neesiana</i>	10v!
<i>Plagiochila asplenioides</i>	1(s.s., DV), 18, 19
<i>P. porelloides</i>	18, cf(AT)
<i>Ptilidium ciliare</i>	2v
<i>Riccardia chamaedryfolia</i>	10!, 11!(WR), 13c
<i>R. incurvata</i>	13d(HvM)
<i>R. multifida</i>	11
<i>Riccia glauca</i>	13d(HvM)
<i>Tritomaria exsectiformis</i>	2(GD, FS)

Langere noten bij de soortenlijst

noot 1. *Aloina*.

Opm. AT, van de in mijn revisietje genoemde kenmerken wijkt het mat. af, doordat de bladen vaak een klein spitsje hebben (ook in de Flore Générale de Belgique worden dergelijke planten van *rigida* al vermeld) en vooral doordat de sporen een veel sterkere variatie in grootte laten zien, dan ik destijds aan het Nederlandse mat. zag, nl. wel van 15-22 μ m. Mat. met bijzonder grote sporen zag ik destijds van een adventief monster uit Hellevoetsluis (De Mey s.n., 17-24 μ m).

noot 2. Zie m.n. ook de behandeling bij Dixon (Nyholm).

noot 3. *Encalypta*.

Opm. AT, Nyholm bracht me even op een dwaalspoor, door in haar beschrijvingen (niet in haar sleutels) te stellen, dat *E. streptocarpa* een ruwe seta heeft en de er sterk op gelijkende *E. procera* een gladde. Alle andere kenmerken pleitten echter duidelijk voor *E. streptocarpa*. Bij inspectie van het Europees materiaal blijken die oneffenheden op de seta echter bijna niet te zien te zijn (en ook aan ons Limburgse mat. voor te komen). Limpricht geeft ook al duidelijker dan Nyholm aan, dat het gaat om "kleinen Wärrchen".

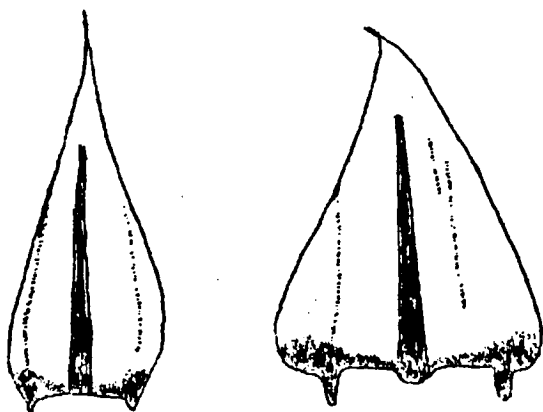
noot 4. *Fissidens bryoides* s.l.

Voorlopig incl. *F. viridulus*. Zie n.n. ook Crum 1973, p. 60-61.

H. Crum, 1973. Mosses of the Great Lake Forest. Contrib. Univ. Michigan Herb. Vol. 10: 1-404. - Michigan.

noot 5. *Leiocolea badensis*.

HvM: De sporengrootte varieerde bij het Limburgse materiaal nogal sterk, nl. van 12-17 μ m, een verschijnsel dat ik ook heb waargenomen bij het mat. uit de kleigroeven bij Venlo. De trigonen waren soms duidelijk, andere keren nauwelijks aanwezig. De elateren varieerden van 6,5-9 μ m. De celgrootte in het midden van het blad varieerde van 25-35 tot 35-45 μ m. Een en ander deed enigszins denken aan *Leiocolea turbinata*, doch de vorm, de insnijding en de aanhechting van de blaadjes sluiten iedere twijfel uit.

Plasteurhynchium striatulum
tak- en stamblad

DE LICHENEN

door H. Sipman en M. Brand

Na de grote licheenrijkdom op de vorige excursie (Vlieland) leverde deze excursie een iets bescheidener resultaat. De beste vondsten werden gedaan op het tufkrijt ("mergel").

1. Op de wanden van oude kalksteengroeves, vooral die op de Schiepersberg, stonden o.a. *Endocarpon pusillum* (eerst onlangs nieuw voor Nederland ontdekt door Maarten Brand en Han van Dobben), *Caloplaca teicholyta* (= *C. arenaria*) met apotheciën, *Dermatocarpon* cf. *cinereum*. Op bemoste plaatsen is *Bacidia sabuletorum* veel aanwezig.

2. Een tweede standplaatstype met rijke licheenbegroeiing vormen oude muurtjes van tufkrijt-blokken. Een fraai voorbeeld hiervan was te zien bij kasteel Genhoes, O van Valkenburg. Een soortenlijstje ervan werd niet gemaakt omdat Marius Harkema uit Utrecht, onder leiding van Fred Daniëls van de Universiteit Utrecht, een uitvoeriger studie maakt van de epilithische licheenvegetaties in Zuid-Limburg, in het seizoen 1974.

Een geheel ander standplaatstype voor lichenen is de Brunssumer Heide die, zoals te verwachten, een hele serie *Cladonia*'s opleverde (lijst aangevuld met gegevens van H. Sipman uit 15-IV-1971 en 28-XII-1971).

De epiphytenvegetaties zijn over het algemeen zeer arm, mede door een gebrek aan gunstige laanbomen en knotwilgen. De beste vondsten werden gedaan in een beschutte diepe holle weg bij Geulhem, waar *Dimerella diluta* en *Arthonia spadicea* stonden op de voet van dikke bomen. Verder was het alles *Lecanora conizaeoides* en *Lepraria incana* wat de klok sloeg, met af en toe wat nitrofiele soorten als *Buellia punctata* en *Physcia tenella*.

Locaties:

1. Tufkrijtgroeve NeKaMi bij 't Rooth, ZO van Bemelen. Verzameld in oud gedeelte met oude krijtwanden, stenen en struikgewas.
2. Oude tufkrijtgroeve in de Schiepersberg bij Cadier en Keer.
3. Oude Calluna-heide met opslag van Pinus en Betula op de Brunssumer Heide.
4. Vosbroek, loofbos O van Schinveld.
5. Leemhelling in oude kleigroeve bij de Ruscher, O van Schinveld.
6. Beboste steile Z-helling van het Geuldal bij Geulhem. Epilithen van beton en tufkrijtwanden aan de voet van de helling.

De tabel is samengesteld naar gegevens van M. Brand, H. van Dobben en H. Sipman. De gewone soorten zijn zeker ondervertegenwoordigd, met name *Lecanora conizaeoides* en *Lepraria incana*, die waarschijnlijk op geen vindplaats ontbraken. De nitrophile epiphyten *Buellia punctata* en *Physcia tenella* werden vnl. buiten de genoemde 6 locaties gevonden.

t : terrestrisch

s : epilithisch

e : epiphytisch

- : verzameld en microscopisch gecontroleerd; de overige zijn veldwaarnemingen.

1 2 3 4 5 6

t
t
s
s
s
s
s
s

s

s

e
s

e

t
t
t
t

e

e

t
t
t

e

t
t
t
t
t
t
t
t

s

t
t

t

s

t, s
e

s

e

Hypogymnia physodes (L.) Nyl.
 H. *tubulosa* (Schaer.) Hav.
Lecania erysibe (Ach.) Mudd.
Lecanora conizaeoides Nyl. ex Cromb.
 L. *crenulata* (Dicks.) Hook.
 L. *dispersa* (Pers.) Sommerf.
 L. *muralis* (Schreb.) Rabenh.
Lecidea granulosa (Hoffm.) Ach.
 L. *uliginosa* (Schrad.) Ach.
Lepraria incana (L.) Ach.
 cf *Micarea spec.*
Parmelia saxatilis (L.) Ach.
Physcia ascendens (Th. Fr.) Oliv. em. Bitt.
 Pij *orbicularis* (Neck.) Poetsch
 P. *tenella* (Scop.) DC em. Bitt.
Trapelia coarctata (Turn.) Choisy
Verrucaria muralis Ach.
 V. *viridula* (Schrad.) Ach.

Contributieverhoging

In de vergadering van de Werkgroep op 6 september j.l. te Noordwijk is besloten de contributies met ingang van 1976 te verhogen van f 6,- tot f 7,50 per jaar. Deze verhoging is noodzakelijk, omdat de deelneming aan de excursies dit jaar te gering is geweest om de aan de logiesverstrekkers betaalde waarborgsommen geheel terug te krijgen; dat heeft de werkgroep dit jaar ca. f 250,- gekost.
 Giro: 2753451, t.n.v. penningmeester Bryol. Werkgroep der KNNV te Ede.

F.M. Muller, penningmeester

1	2	3	4	5	- 25 - 6
		<u>e</u>	e		
s		<u>e</u>			
			e		
s					
s					
s					
		<u>t</u>	e		
		<u>t</u>	e	<u>t</u>	
			e		
				<u>t</u>	
s?					
s					
s					
e					
				t, s	
s				<u>s</u>	
s					

Rhodobryum roseum in Zuid-Limburg

Onlangs verscheen in het Natuurhistorisch Maandblad 64 (9), Sept. 1975 het artikel: J.H. Willems, *Rhodobryum roseum* (Hedw.) Limpr. in Zuid-Limburg; enkele oecologische aspecten. Hierin wordt de eerste zekere vondst van dit mos van Zuid-Limburg (Wylre) vermeld en nader ingegaan op de oecologie van deze soort.

Heinjo.

DE HERFSTEXCURSIE NAAR HET TEUTOBURGERWOUD
op 7 en 8 sept. 1974

H.C. Greven en H. van Melick

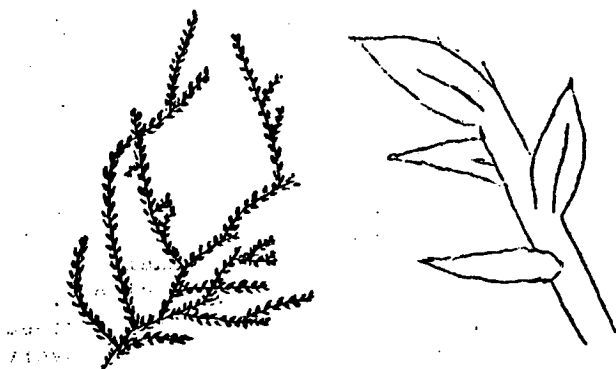
Op de najaarsvergadering van de Bryologische Werkgroep in 1973 werd besloten om in 1974 met de bryologen naar Teut te gaan om de kalkflora aldaar te onderzoeken. Albert Hoekstra en Henk Greven zouden de excursie gaan voorbereiden en brachten daartoe twee bezoeken aan het excursiegebied, één in het voorjaar en één in de nazomer van 1974, teneinde bryologisch interessante locaties te vinden en voor onderdak te zorgen. Dit laatste werd gevonden in de jeugdherberg van Georgmarienhütte, ca. 10 km ten oosten van Lengerich.

De benaming Teutoburgerwald is al zeer oud. Volgens de Romeinse geschiedschrijver Tacitus vond een geweldige veldslag (9 na Chr.) hier plaats, waarbij de Romeinen, onder Quintilius Varus door de Germanen, onder Arminius (Hermann) werden verslagen (saltus teutoburgiensis). De juiste locatie van deze veldslag is nooit met zekerheid vastgesteld. Toen de onheilstijding Rome bereikte meet Keizer Augustus in verbijstering hebben uitgeroepen: "Vare, Vare, redde mihi legiones!"

De kern van het Teutoburgerwoud wordt gevormd door een zeer lange, smalle, beboste heuvelrug, die niet bijzonder hoog is, maar wel sterk opvalt, daar hij zich uit een vlak landschap verheft. Samen met het Eggegebergte vormt het Teutoburgerwoud op deze wijze een boog, die zich over een afstand van 150 km uitstrekt, terwijl de breedte slechts enkele km's bedraagt. Meestal is er maar één kam, op sommige plaatsen echter parallel lopende ruggen.

De westelijke uitloper van deze plooiing nadert tot dicht bij de Nederlandse grens en men zou het even over de grens gelegen Bentheim als meest westelijke punt kunnen beschouwen.

Terwijl de bergrug in het noorden voornamelijk is opgebouwd uit zand en kalksteen bestaat hij in het zuidelijk gedeelte

Rhynchospora pumila

hoofdzakelijk uit krijtafzettingen, de zg. "Muschelkalk". Deze Muschelkalk (schelpkalk) stamt uit het Trias, zo'n 160 - 200 miljoen jaar geleden. In de omgeving van Lengerich spreekt men dan ook van de Plänerkalkrug, welke op een groot aantal plaatsen wordt geëxploiteerd ten behoeve van de kunstmest- en cementindustrie. Deze Plänerkalkrug bestaat uit bijna zuivere koolzure kalk en is op de meeste plaatsen door een flinke verweringslaag bedekt en met bos begroeid. Langs de zuidflank trof men hier vroeger mooie kalkgraslanden aan, maar over enkele jaren zijn deze door de ontginningen verdwenen. Het grootste kalkgrasland met een redelijke Mesobromion-vegetatie, ligt bij Brochterbeck, maar is gedoemd te verdwijnen, vanwege de kalkindustrie.

Bryologisch interessant zijn behalve deze kalkweiden, de oude verlaten kalksteengroeven, kalkwanden bij tunnels en viaducten, holle wegen en het bos op kalkruggen, waarvan

een gedeelte oud hakhout met bryologisch interessante stronken.

Vrijdagavond 6 september waren reeds een aantal deelnemers naar de jeugdherberg getrokken en vonden behalve een knorrig jeugdherbergvader een ongezellige ruimte met stoelen, tafels en banken. Daar er zelfs geen koffie te krijgen was besloot men vroeg te gaan slapen. 's Ochtends bij het ontbijt bleek de jeugdherbergvader nog steeds zeer humeurig en een ieder was blij met een niet erg overvloedig lunchpakket zo snel mogelijk op pad te kunnen gaan. Er werd besloten de groep van 20 deelnemers (in de loop van de dag zou het aantal uitgroeien tot 32) te splitsen, zodat de twee gidsen (Albert en Henk) de te bezoeken locaties over twee dagen konden spreiden.

De deelnemers waren:

Dick de Boer, Maarten Brand, Claire Butcher (Nw. Zeeland), Han van Dobben, Constance van Dorp, Dinie During, Heinjo During, Anne Greven, Henk Greven, Henk Groen, Dieuwke de Haer, Albert Hoekstra, Johnny Jaden (België), S. Kiestra, Pim van der Knaap, Wim Labey, Martijn Loode, Wim Loode, Nol Luitingh, Wim Margadant, Huub van Melick, Frits Muller, Aart Noordam, Carel van Schaik, Harry Sipman, Joop Smittenberg en vriendin, Lidwien van Spanje, Jacques Tonnaer, Diederik Vogelpoel, Ben van Zanten, Hans van Zanten.

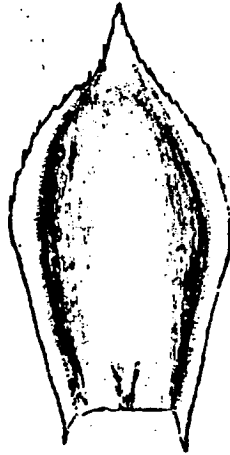
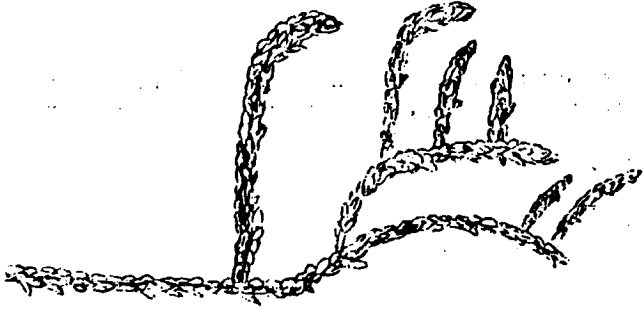
De groep onder leiding van Henk ging op weg naar de Silberberg bij Natrup-Hagen, een lokatie, die door P.A. Bakker in Natura '63 nr. 5, blz. 86 reeds uitvoerig werd geprezen. De door Bakker reeds gesignaleerde intensieve mijnbouw heeft nu een dergelijke omvang aangenomen, dat men dit gebied met z'n bijzondere zinkflora over enige jaren wel kan schrappen van de lijst excursiedoeleinden. Ook wij moesten, evenals Bakker en zijn K.N.N.V.ers in '62, onze auto's verplaatsen vanwege de dynamietexplosies en zagen dat ruderaal elementen de plaats hadden ingenomen van de vroeger hier algemeen

voorkomende zeldzaamheden als zinkboerenkers (*Thlaspi alpestre* var. *calaminare*), voorjaarsheggemuur (*Minuartia verna*) en smalbladige blaassilene (*Silene cucubalus* var. *angustifolia*).

Ook onder de mossen waren hier ruderales en ephemere soorten toonaangevend zoals *Ceratodon purpureus*, *Bryum capillare* en *Weisia controversa*. De stammen van oude beuken aan de voet van de berg leverden echter enkele bijzondere soorten op zoals *Porella platyphylla*, *Homalia trichomanoides*, *Metzgeria furcata*, *Isothecium myosuroides* en de in ons land niet voorkomende soort *Pteryginandrum filiforme*. Toen wij nog het resterende gedeelte van de Silberberg beklommen vonden wij *Homalia* ook terrestrisch, en enorme tapijten van *Encalypta streptocarpa*. *Tortella tortuosa* kon hier eveneens rijkelijk worden verzameld.

In een verlaten vochtige groeve naast de Silberberg konden de hepaticologen naar hartelust *Riccardia*, *Aneura* en *Pellia* verzamelen. Twee kunstmatige watervalletjes bij de boerderijen Meijer zu Gellenbeck en Witte Ellerman, dicht bij de Silberberg, leverden enkele hygrofiele soorten op als *Platyhypnidium riparioides*, *Conocephalum conicum* en *Cratoneuron filicinum*.

Hierna ging de tocht naar de Hohler Berg bij Lengerich. Tussen het hoge gras en struweel aan de voet van de berg waren een tiental pleurocarpe soorten rijkelijk vertegenwoordigd. Via een bospad ging de tocht naar een oude groeve, die echter voor een gedeelte dichtgegooid was met gevelde bomen. De wanden van de groeve waren rijk begroeid met mossen, vnl. *Diplophyllum albicans*, maar ook *Pogonatum aloides* en *P. urnigerum* konden beide met sporenkapsels worden verzameld. Opvallend was hier boven in de groeve een dichte begroeiing van een mooi levermosje, dat door niemand van de excursieleden werd herkend. Namen als *Jungermannia spec.* en *Plectrocolea spec.* werden genoemd. Later bleek dit *Lophozia perssonii* te zijn.

Pteryginandrum
filiforme

Via een korte stop bij een beekje te Lienen, waar *Hygroamblystegium tenax* uit het water werd opgevist en op een kleine storthoop *Pottia truncata* en *Physcomitrium pyriforme*, beide met sporenkapsels werden verzameld, ging de tocht naar een oude groeve 1 km ten oosten van Bad Iburg.

In deze vochtige groeve viel de mooie vegetatie van Springzaad (*Impatiens noli-tangere*) op. De wanden van deze groeve leverden o.a. op: *Aloina aloides* var. *ambigua* c.sp., *Thuidium tamariscinum*, *Plagiochila asplenoides* en *Ditrichum spec.*

Om half zes waren we terug bij de jeugdherberg en konden we een tiental in de loop van de dag aangekomen werkgroep-leden begroeten. De jeugdherbergvader deed weer erg moeilijk over de uitbreiding van ons gezelschap en onze vreugde werd beslist niet bevorderd door een rumoerige groep Duitse schoolkinderen, die meer renden dan liepen en harde popmuziek uit hun portables verspreidden. De avondvergadering werd dan ook lichtelijk ontlusterd door luidsprekerklanken, weliswaar van achter een gesloten deur, maar desalniettemin hinderlijk.

Toen wij bij het ontbijt op zondagmorgen te horen kregen, dat wij om twaalf uur terug werden verwacht voor een warme maaltijd (geheel tegen de gemaakte afspraak), werd besloten om "en masse" deze jeugdherberg te verlaten en de lunch in het veld te gaan houden, waarbij het door enkele leden meegebracht voedsel broederlijk zou worden gedeeld.

Van de andere groep waren reeds enthousiaste verhalen gekomen over een verlaten groeve bij Lengerich waar door Muller een zeldzame distelsoort, *Cirsium tuberosum*, was gevonden en waar twee gentiaan-soorten, *Gentianella ciliata* en *G. germanica* rijkelijk zouden bloeien. De groep besloot eerst deze groeve te bezoeken en via een pad, bovenlangs deze groeve, zouden wij afdalen.

Dit pad leverde echter zoveel bijzanders op, dat er met het afdalen nog even werd gewacht. Een steile zuifelijk geëxponeerde wand langs dit pad leverde een schoolvoorbeeld

op van een door L. Neumayer in 1971 beschreven "Entodon orthocarpus-Abietinella abietina-Rhytidium rugosum synusia". We troffen hier m.u.v. Rhytidium rugosum (welke soort voor zover mij bekend van het gehele excursiegebied niet bekend is) bijna alle soorten uit deze synusia aan zoals: Entodon orthocarpus, Abietinella abietina, Ctenidium molluscum, Campylium chrysophyllum, Camptothecium lutescens, Pseudoscleropodium purum, Ditrichum flexicaule en Rhacomitrium canescens.

Neumayer schrijft in zijn "Moosgesellschaften der südostlichen Frankenalb und der Vorderen Bayerischen Waldes", Hoppea Band 29/1, Regensburg over deze synusia o.a. "Vooral konkurrentiekrachtige mossen, dus meest pleurocarpen treden hier op. De acrocarpen spelen een geringe rol. Als kensoort geldt Entodon orthocarpus, daarnaast de verbondskensoorten Abietinella en Rhytidium. Hoewel kwantitatief afnemend, maar nog zeer veelvuldig voorkomend Hypnum cupressiforme var. lacunosum; daarbij vergezeld van Thuidium recognitum ssp. philibertii en Camptothecium lutescens, welke laatste in dit gezelschap niet haar zwaartepunt heeft. Standplaats, droge en lichtrijke terreinen in het Mesobrometum o.a. oude kalksteengroeve".

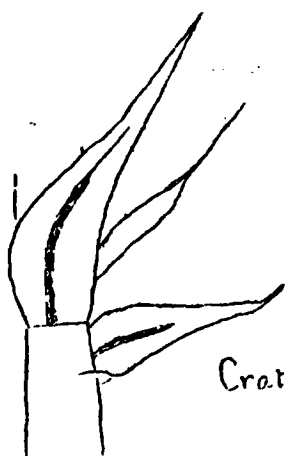
De afdaling in de groeve leverde inderdaad de twee bloeiende gentiaan-soorten op en Anne Greven vond na veel zoeken de zeldzame *Cirsium tuberosum* All. Bryologisch was deze groeve m.u.v. een massaal *Scorpidium scorpidioides* tapijt minder interessant.

Toen was het lunchtijd en de ruime auto van Wim Margadant rijkelijk voorzien van voedsel, deed dienst als lunch-room. Daar onze tocht naar het nu volgende excursiepunt door een verwaarloosde pruimenboomgaard voerde werden door de meeste excursieleden enkele heerlijke, rijpe pruimen als dessert gegeten.

Ten noordwesten van Lengerich loopt de spoorlijn over een afstand van 1 km door een tunnel. Het gebied rondom de entree van deze tunnel, vanuit Lengerich, heet Galgenknapp en hier

zijn steile kalkwanden, waar het water van de bovenliggende heuvels uit sijpelt. Voor de meeste excursieleden was dit een ongekend bryologisch genoegen, vooral vanwege de grote, goudkleurige kussens *Cratoneuron commutatum* en het meer groene *Cratoneuron filicinum*. Massaal was hier ook het zeldzame *Eucladium verticillatum* met sporenkapsels aanwezig, naast *Preissia quadrata*, *Riccardia*, *Aneura* en *Pellia spec.* Ook wat de hogere planten betreft was dit een bijzondere plaats. Vetblad (*Pinguicula vulgaris*) groeide talrijk op de bijna verticale, vochtige kalk en overal hingen de pluimen van Trilgras (*Briza media*) naar beneden. Onderaan was het modderig en groeiden Heelblaadjes (*Pulicaria dysenterica*) en Leverkruid (*Eupatorium cannabinum*).

Tenslotte werd de bosrand van de Galgenknapp naast het pad bovenlangs de spoorlijn onderzocht, hetgeen weer veel soorten opleverde van de door Neumayer beschreven, bovengenoemde *synusia*, naast rijkelijk voorkomende *Brachythecium glareosum* en *Rhytidiadelphus triquetrus*. Een hier door Joop Smittenberg opgemerkte vreemde, kleine parasiet bleek het even verder talrijk voorkomende Stofzaad (*Monotropa hypopithys*) te zijn. Na nog een blik te hebben geslagen op talrijke, reeds uitgebloeide orchideeënsoorten werd de terugtocht aanvaard.

Cratoneuron filicinum
fo. trichodes

Terreinnotatie van het bryologisch weekend in
Georgsmarienhütte, 7 en 8 september 1974

1. Silberberg, gemeente Hagen, district Osnabrück:
 - a. Silberberg, bos inclus bosrand.
 - b. Meijer zu Gellenbeck, boerderij met klein kunstmatig watervalletje dicht bij de Silberberg.
 - c. Witte Ellerman, boerderij met watervalletje bij de Silberberg.
 - d. Verlaten groeve naast Silberberg.
 - e. Open weitje langs bos bij de Silberberg met Nanocyperion-begroeiing.
2. Galgenknapp bij Lengerich:
 - a. Beukenbos op kalk, begin holle weg naar spoorbaan ten noorden van Lengerich.
 - b. Holle weg naar spoorbaan ten noorden van Lengerich, inclus kalkgrashelling (puinhelling).
 - c. Hoog droog plateau in oude groeve langs de spoorbaan.
 - d. Vochtige kalksteenwand bij spoorinsnijding en tunnel.
3. Bad Iburg richting Grossen Freeden vanaf parkeerplaats bij Wassertrettstelle.
 - a. Bruggetje over beek t.p.v. parkeerplaats bij Wassertrettstelle.
 - b. Beekoever Freedenbach.
 - c. Bosrand langs weg naar Grossen Freeden inclus verlaten kalksteengroeve.
 - d. Helling vlak boven Bad Iburg, paadje naar weiland vlak langs bosrand.
4. Hohler Berg, gemeente Natrup-Hagen.
5. Beek bij Lienen, populierenbosje met bronnen.
6. Brochterbeck, kalkgrashelling.
7. Omgeving jeugdherberg.

SOORTENLIJST.

Deze lijst werd samengesteld op grond van opgaven van: Heinjo During, Henk Greven, Wim Loode, Nol Luitingh, Huub van Melick, Frits Muller, Carel van Schaik, Harry Sipman, Diederik Vogelpoel. In principe werd het materiaal van elke soort, op zijn minst van één vindplaats, gecontroleerd. Verder zijn zo min mogelijk forma's, variëteiten en subspecies opgenomen.

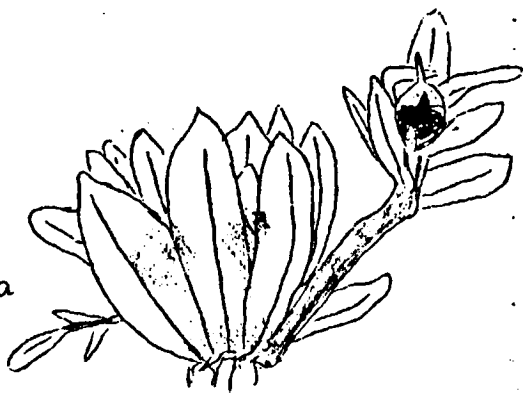
Nomenclatuur en soortsoepvatting van de bladmossen zijn volgens de Index Muscorum van Van der Wijk, Margadant en Florschütz. Voor Plagiothecium B.S.G. zijn echter de opvattingen van Barkman gevolgd.

Namen van de levermossen zijn volgens de nomenclatorische voorstellen van Dr. Riclef Grolle (in Düll, Herzogia II: 359-384, 1972).

Verdere toelichting bij de soortenlijst:

- ! - met kapsels
- cp- met perianthen
- g - met gemmen
- v - veldnotitie

Physcomitrella
patens

	1				
	a	b	c	d	e
Musci					
Abietinella abietina					
Aloina aloides var. ambigua					
Amblystegium serpens	x	v	v		x
A. serpens ssp. juratzkanum	x				
A. varium	v			v	x!
Anisothecium rufescens					x!
A. schreberianum					
A. varium			x		x
Atrichum tenellum					
A. undulatum	v			v	
Aulacomnium androgynum	v				
Barbula acuta					
B. fallax	x	x		x	
B. hornschuchiana		x			
B. reflexa					
B. unguiculata			v		v
Brachythecium albicans					
B. glareosum	v				
B. populeum	v				
B. rutabulum	x!	v		v	
B. salebrosum	x				
B. velutinum	x				
Bryoerythrophyllum recurvirostre	x	x			
Bryum argenteum			v		
B. capillare	v	v	v		
B. pallens					
B. pallescens					
B. pseudotriquetrum					
B. rubens					
Calliergonella cuspidata			v	v	
Camptothecium lutescens	v				
Campylium chrysophyllum	v				
C. stellatum					

- 37 -

a ² | ³ 4 5 6 7 noten
 a b c d | a b c d

 x
 x! x!
 x

det. F. Muller

 v x
 x
 x x
 x x
 x!
 x

det. H.J. During

 x
 x x v

det. F. Muller

 x
 x x
 x x x

det. H. Sipman

 v x x x
 x v x v x
 v v v
 x!
 x!
 x!

x! x x x!
 x v x
 x x
 x
 x

x!
 det. H.J. During

 x
 x x x v v xg
 v x x
 x x x

det. H. van Melick

	1				
	a	b	c	d	e
Ceratodon purpureus	v	v			
Cirriphyllum piliferum					
Climacium dendroides					
Cratoneuron commutatum					
C. commutatum fo. falcatum					
C. filicinum			v		
C. filicinum fo. trichodes					
Ctenidium molluscum	x				
Dichodontium pellucidum					
Dicranella heteromalla ^A	x	v			
Dicranoweisia cirrata	v	v	v		
Dicranum scoparium	x				
Didymodon rigidulus					
Ditrichum flexicaule	v				
D. heteromallum					
Encalypta streptocarpa	x				
Entodon concinnus					
Eucladium verticillatum					
Eurhynchium striatum	v				
Fissidens adianthoides					
F. bryoides	v				
F. bryoides ssp. incurvus					
F. cristatus var. mucronatus	v				
F. taxifolius	v				
F. viridulus var. viridulus					
Funaria hygrometrica	v	v			
Grimmia apocarpa	v		v		
G. pulvinata			v		
Homalia trichomanoides	v				
Homalothecium sericeum			v		
Hygroamblystegium tenax					
Hygrohypnum luridum					
Hylocomium splendens	v				

	1				
	a	b	c	d	e
Hypnum cupressiforme	v		v		
H. lindbergii					
Isopterygium elegans					
Isothecium myosuroides	v				
I. myurum					
Leptobryum pyriforme					
Leptodictyum riparium			v		
Leskea polycarpa			v		
Mniobryum delicatulum					x
M. wahlenbergii					
Mnium affine	v		v		
M. cuspidatum	x				
M. hornum	v				
M. pseudopunctatum					
M. punctatum	x				
M. undulatum					
Oligotrichum hercynicum					
Orthotrichum diaphanum			v	v	x
Oxyrrhynchium praelongum					
O. swartzii			v		
Phascum cuspidatum					
Physcomitrella patens					
Physcomitrium pyriforme					
Plagiothecium curvifolium	x				
P. denticulatum var. denticulatum					
P. laetum	v				
P. sylvaticum					
P- sylvaticum var. neglectum					
P. sylv. negl. fo. orthocladum					
Platyhypnidium riparioides			v	v	
Pogonatum aloides	x!				
P. nanum	x				
P. urnigerum					

a ² b c d | a ³ b c d 4 5 6 7 noien

x v x

det. H. van Melick

x
x

x

x

x!

x

x

x

v

v

x

x

v

v

x

v

v

v

x

x

v

v

v

x

v

x! det. H. van Melick

v

v

x

x!

x

x!

det. H. van Melick

x!

v

x

v

x

x

x

x

x

x

det. H.J. During

x!

x!

det. H. van Melick
det. H. Greven

x

			1		
	a	b	c	d	e
Pohlia camptotrachela					
P. nutans	x				
Polytrichum formosum	v				
P. juniperinum	v				
Pottia truncata					
Pseudoscleropodium purum					
Pteryginandrum filiforme	x				
Rhacomitrium canescens					
Rhynchostegiella pumila					
Rhynchostegium murale	x!				
Rhytidiadelphus squarrosus					
R. triquetrus					
Scorpidium scorpidioides					x
Seligeria calcarea					
Streblotrichum convolutum					v
Tetraphis pellucida					
Thuidium recognitum					
T. recognitum var. delicatulum					
T. recognitum ssp. philibertii					
T. tamariscinum					
Tortella tortuosa	x				
Tortula muralis		v	v		
T. subulata	x				
Weisia controversa	v				x!
Hepaticae					
Anthoceros spec.					x
Aneura pinguis	x				
Blepharostoma trichophyllum					
Calypogeia fissa					
Cephalozia bicuspidata					
Cephaloziella hampeana					xcp
Chiloscyphus pallescens					

- 43 -

2				3				4	5	6	7	noten
a	b	c	d	a	b	c	d					
								x				det. H. Sipman
						x						
						x						
								v				
x												det. H. Greven
	x											det. H. Greven
						x						det. H.J. During
	v		x!			x						
						v		v				
x			v									
	x!											det. W. Loode
	v		v					v		x		det. H. van Melick
						v						
	x	v										
	x											
	x											det. A.J. Luitingh
	v					x						
v	x											
			x!									
												1e: det. W. Loode
								x				
				x								det. H.J. During
				x								
								x				
												det. D. Vogelpoel
				v								

		1		
	a	b	c	d e
Conocephalum conicum		v		
Diplophyllum albicans				
Fossombronia wondraczekii				x!
Jungermannia gracillima				
Lepidozia reptans				
Lophocolea bidentata	x			
L. cuspidata	xcp			
L. heterophylla	xcp			
Lophozia badensis				
L. perssonii	x			
Marchantia polymorpha		v		
Metzgeria furcata	v			
Nardia scalaris				
Pellia endiviaefolia	x		v	
Phaeoceros laevis			x	
Plagiochila asplenioides	x			
P. porelloides	x			
Porella platyphylla	x			
Preissia quadrata				
Riccardia chamaedryfolia				
R. multifida			xcp	
Riccia glauca				
R. sorocarpa				x!
R. warnstorffii				x!
Scapania curta				
S. nemorea	x			

- 45 -

a, b c d | a b c d 4 5 6 7 noten

			x			v
					x	
				xcp		
			x		x	
v				xcp		
x			x	xcp v		
	x!	x				
			x		x	
			x			
			x			
	v	x!	x		v	v
x			x		x	
x			x			
x						
	x!					
	x					
				v		
			x!			
			x			

det. H. van Melick

1a: det. D. Vogelpoel

det. D. Vogelpoel

det. D. Vogelpoel

teste Mme S. Jovet
det. H.J. During
det. A.J. Luitingh

Ledenlijst van de Bryologische Werkgroep per 15 nov. 1975

Ereleden:

S. Groenhuijzen, Achillesstraat 10'', Amsterdam-Z. 020-737724.
Prof. Dr. R. van der Wijk, Van Houtenlaan 51 Groningen. 050-125354.

Leden:

E.J.M. Arnolds, Holthe 21 Beilen.
J.J. van Baak, Kerkpad 12 Winsum-Obergum (Gr).
G.J. Baaijens, Bilderdam 33 Leimuiden (Z-H). 01721-8524.
Prof. Dr. D. Bakker, Margrietlaan 4 Haren (Gr).
P.A. Bakker, Moleneind 55 Kortenhoef 1323 post 's Graveland.
02150-60067.
Prof. Dr. J.J. Barkman, Kampsweg 29 Wijster (Dr). 05936-471.
F. Benjaminsen, Mullerweg 23 Eindhoven.
J. Birza, Varenstraat 23 Geldrop (N-Br). 04903-2987.
L. Blom, Leek 28 Bergen (N-H). 02208-2988.
P.Q. Bock, Kl. Pieter Potstraat 5 2000 Antwerpen, België.
C. Boele, Bremstraat 197 Assen.
D. de Boer, Rooseveltlaan 268 Amsterdam-Z. 020-425964.
H.D. van Bohemen, Androsdreef 140 Utrecht.
Ir. J. Bokdam, Marijkelaan 5 Bennekom.
G. Boon, Emmastraat 4 Veldhoven (N-Br).
A.J.H. van de Boogaard, Zevenbergseweg 2 Klundert (N-Br).
01682-531.
F. Bos, Bocholtsestraat 49 Winterswijk. 05430-5341.
A.M. Brand, Dodeweg 26 post Amersfoort.
Mej. A.M.M. van Bremen, Van Reigersbergenstraat 37'' Amsterdam-W.
P. Bremer, Kettingstraat 1 Emmeloord.
Dr. H. Biener, Münstereifelerstrasse 17, 5308 Rheinbach, D.B.R.
Mevr. J.P.E. Brevé-v.d. Wolk, Natersweg 5B Rotterdam 21.
010-290154.
C.R. Christiansen, 2108 W. Street, Omaha, Nebr. 68107, U.S.A.
J.A.F. Cohen Stuart, Planetenlaan 81 Bilthoven.

- G.M. Dirkse, p/a Kievitlaan 31 Maartensdijk. 03461-1940.
H. van Dobben, Mariaplaats 16 Utrecht.
A.J. Dop, Kloveniersburgwal 12 Amsterdam-C.
Mej. C.T. van Dorp, Vliet 11 Leiden. 071-144116.
D. & H.J. During, Fr. van Dijklaan 27 Doorn. 03430-4523.
A.C. & W.N. Ellis, Jisperveldstraat 591 Amsterdam-Nieuwen-
dam. 020-328080.
Mej. M.B.A. Engelchor, Leidsegracht 78^{bo} Amsterdam-C. 020-
235571.
Mevr. W.A. Ernste-Beentjes, Claudiagaarde 78, Bussum. 02159-
34425.
J.P. Frahm, Fachbereich 6, Gesamthochschule, Koloniestrassse
55, 41 Duisburg, D.B.R.
Mw. L. Freese, Pieter Calandlaan 48' Amsterdam-Slotervaart.
020-150573.
J.B.M. Frencken, J. Geradtsweg 71 Hilversum. 02150-56622.
Dr. W. Frey, Inst. für Biologie, Auf der Morgenstelle 1,
D 74 Tübingen, D.B.R.
W.P. Gosens, Petuniastraat 19, Lent.
S.R. Gradstein, Lingedijk 86 Tricht (Bet.). 03455-2889.
H. Grendel, p/a Vrouwjutenstraat 27 Utrecht.
H.C. Greven, Frans Lisztlaan 26 Voorschoten.
M.C. Groenhart, P.C. Hooftlaan 48 Driehuis-Velzen.
W.G. de Groot, Irenestraat 1 Valkenswaard.
H. v.d. Hammen, Jac. Catskade 10' Amsterdam-W.
Prof. Dr. G.J. Harmsen, Ds. Veenweg 58 Bovenknype (Fr.).
05130-8463.
Dr. J.P. Hébrard, Lab. de Botanique, Univ. de Provence,
St. Jérôme 13397, Marseille cedex 4, France.
P. Hessel, Kievitdwaarsstraat 17 Utrecht.
J.A. Hoekstra, Groesbeekseweg 47, Nijmegen. 080-512897 (overdag).
J. Janssens, Schijfstraat 34, Antwerpen.
P. den Houter, Rigelstraat 64 Hilversum.
Dr. A.M. Hussón, Raamsteeg 22, Leiden.
E. Jacques, Th. Verellenlaan 70, 2170 Wuustwezel-Cooreind,
Belgie.

J. Jadem, Baron Ruzettelaan 251, 8200 Brugge 2, Belgie.
W.G. de Jong, Bildtsestraat 70 Leeuwarden.
Mr. G.J.W. Kets, Rijksweg 36, post Doesburg 6230.
S. Kiestra, Tweeboomlaan 133, Hoorn.
J.A.E. de Kleuver, A. van Ostadelaan 42 Kesteren.
W.O. van der Knaap, Mariaplaats 16 Utrecht.
M.J.H. Kortselius, P. Wolgalaan 6, Oegstgeest.
D.J.W. Kreulen, Amersfoortseweg 91 Doorn. 03430-3121.
B.P. Koudstaal, Hogerakkerweg 3 Kruiningen.
W. Labey, Klokkestraat 8 Mesch (Z-L).
Prof. Dr. J. Lambinon, Univ. de Liège, Dëpt. de Botanique,
Sart Tilman 4000 Liège, Belgie.
J. Landwehr, Gr. Albrechtlaan 95 Amstelveen. 020-413564.
Mej. B.L.J. van Leeuwen, Gageldijk 229 Maarsen. 030-621831.
Mevr. A. v.d. Linde-Bruynooge, T. Haagstraat 16 Alkmaar-Hoefp
Dr. G. Londo, Proeftuin 13 Scherpenzeel (Gld.).
W. Loode, Kievitlaan 31 Maartensdijk. 03461-1940.
C.H. van Looij, Norelbosweg 17 Epe (Gld.). 04902-
A.J. Luitingh, Merellaan 13 Valkenswaard. 04994-2052.
Dr. E. van der Maarel, Rozenbroek 7 Milsbeek. 08851-6676.
Prof. Dr. K. Mägdefrau, Waldstrasse 11, 8024 Deisenhofen bei
München, D.B.R.
Dr. W.D. Margadant, Ginkelseweg 2, Leersum. 03431-379.
A.K. Masselink, Hadewijchstraat 20 Haren (Gr).
W. van Meggelen, B. van Harenlaan 1185 Schiedam 3150. 010-
246277.
H.M.H. van Melick, Uniastate 47 Eindhoven. 040-521231.
J.A. Meltzer, Rode Kruislaan 933 Diemen. 020-926569.
H.J. v.d. Meulen, Nieuwlandsweg 70 Haren (Gr).
Dr. W. Meijer, Bot. Department, Univ. of Kentucky, Lexington,
Kent. 40506, U.S.A.
H. de Miranda, Koevorderstraat 33 Geesbrug (Dr) post
Nieuwlande. 05249-378.
Dr. J.G. de Molenaar, Gruttolaan 24 Maurik.
Mr. L.H.A. Montijn, Heemskerklaan 25 Naarden post Bussum.
Dr. F.M. Muller, de Ruyterstraat 64 Ede (Gld). 08380-11363.

- J.G.J. Mutters, Levylaan 28 Eindhoven. 040-515303
Dr. W. Nagel, Ireneweg 7, Oosterbeek. 08307-4849.
Mevr. N.E. Nannenga-Bremekamp, Utrechtschestraatweg 422 Doorwerth
T. van Neutegem, Peitkreek 78 Rotterdam 26.
D.O. Nyland, L. van Aduardstraat 43 Zetten. 08880-2175.
Mej. A.C.M. Ort, Marislaan 9 Leiden.
H. Overstegen, Wielewaallaan 10 Son (H-B).
W. Overtsegen, Rustenburgstraat 25 Eindhoven.
M.M. Pegtel, Mellensteeg 37 Haren (Gr). 050-45069.
Br. Remy van Pelt, Schoolstraat 2, Waterschei-Genk België.
Mevr. H. van Pinxteren-Solleveld, Rembrandtstraat 11 Krimpen
a/d Lek 3143.
Dr. J. Poelt, Inst. für syst. Botanik Holteigasse 9, A 8010
Graz, Oostenrijk.
Mevr. R. Ransen, Zuiderkamp 22 Nuenen.
Th. Reynders, Rijnzichtlaan 40 Bunnik. 03405-1830.
W.J. Reynders, Taag 25 Amstelveen. 020-417490.
F. Ringenaldus, Gorechtkade 117b Groningen.
Mej. K.W. Romeijn, Witlattenstraat 39 Groningen.
Ir. P.N.H.G. Roorda van Eysinga, Castor 6 Oostburg (Z-VI).
01170-2023.
G.Th. de Roos, Dorpsstraat 98 Vlieland.
H. Roos, Tuinegieter 57 Hoorn 1900.
Mevr. R.C. van Rosmalen-Tervoren, Akbarstraat 3'', Amsterdam
1015.
W.V. Rubers, J. Frisoplaats 6A Utrecht.
C. Ruinars, Dalingskamp 10 Rotterdam-23.
Rijksherbarium, Schelpenkade 6 Leiden.
C. van Schaik, Mariaplaats 16 Utrecht.
J.K. Schendelaar, H.A. Lorentzstraat 176 Den Helder.
P. Scheygrond, Dorpsstraat 26 Meeuwen (N-Br). 04165-338.
H.J.N. Schoenmakers, A. van Leeuwenhoekstraat 12 Utrecht.
030-714775.
C.H.J. Schröder, Brantwijk 12, Amstelveen. 020-411337.
R. Schuckard, J. van Lennepstraat 20''a Amsterdam.
Mevr. J.C. Schulp-van Wijngaarden, Julianapark 2, Sneek.

Dr. S. Segal, Rubensstraat 91-28 Amsterdam 166.
H. Sipman, Mauritsstraat 121 Utrecht. 030-515261.
G. Siteur, H. Boexstraat 26 Eindhoven.
P.A. Slim, Juffersland 25 Leersum.
F.J. Sluimer, Hezer Enghweg 68 Den Dolder, 030-787326.
J.A. Smeyers, Kanadezenlaan 44, Kalmthout, Belgie.
Science Library, Souther Methodist Univ., Dallas, Texas,
75275 U.S.A.
Mej. E.M.A. Smit, Duisterweg 7A Hooglanderveen.
J.C. Smittenberg, Delft 78 Assen. 05920-17787.
F. Sollman, postbus 32 Leersum.
Mej. J.L.E.M. van Spanje, Westerbadastraat 9 Groningen.
Prof. Dr. R. Stotler, Dept. of Botany, Southern Illinois
Univ., Carbondale, Il. 62901, U.S.A.
H. Strijbosch, Meyhorst 91-10, Dukenberg, Nijmegen.
Teylers Stichting, postbus 333 Haarlem.
F.L.L. Tombeur, H. Margrietstraat 19, 9000 Gent, Belgie.
J. Tonnaer, Geldersedam 19, Den Bosch. 041-22121 tst. 23 overda
Dr. A. Touw, Ericalaan 22 Leiderdorp. 071-140620.
Univ. van Amsterdam, Hugo de Vrieslab., Plantage Middenlaan
2A, Amsterdam.
Mej. M. Veerkamp, Thorbeckestraat 152, Wageningen.
J. Velt, Silenestraat 27 Hilversum. 02150-60144.
Mr. W. Vergouw, Eikenlaan 27 Nieuw-Loosdrecht. 02158-1002.
B. Vermeulen, Groenestraat 40 Bennekom.
J.W. van Vliet, Arenshorst 126 Amersfoort.
D.A.J. Vogelpoel, Swarthlaan 13, Groningen 8006. 050-263149.
E.E. v.d. Voo, Haardijk 16 Linschoten. 03480-3362.
Ir. S. Van der Werf, Algemeer 38 Bennekom. 08389-5035.
E. Werner, Slijpkruikweg 21 Ede.
Prof. Dr. V. Westhoff, Siep 5, Groesbeek. 08891-1642.
H.G. v.d. Weyden, IJsseldijk Noord 75 Ouderkerk a/d IJssel.
Mevr. M. van Wieringen-Groot, Dirck van Hornelaan 9 Waalre (NB
E. ten Winkel, Rode Kruislaan 971 Diemen 1127.
G. van Wirdum, postbus 39 Leersum.
A. van Wijk, Hofakkers 24 Oosterhesselen (Dr). 05248-676.

A.H. de Witt, Nassaulaan 46, Groningen.

Mevr. E. Zaalberg-Over, Ferd. Bolstraat 84'' Amsterdam.

Dr. B.O. van Zanten, Vogelzangsteeg 8 Noordlaren (Gr).

05906-2118.

Mej. G. Zijlstra, Julianaweg 59 Utrecht.

Zomerkamp voor bryologen in Belgisch Lotharingen

Voor 't eerst in de geschiedenis wordt in 1976 een gespecialiseerd zomerkamp georganiseerd door de KNNV. Van 26 juni tot en met 6 juli zal onze bryologische werkgroep een tentenkamp leiden bij Buzenol, ruim 20 km ten W van Arlon. Daar ligt midden in de bossen een oud stationnetje aan een opgeheven spoorlijn. Er is nu een biologisch station in gevestigd, dat 's avonds en bij slecht weer ook overdag onderdak kan bieden aan de deelnemers die het op de excursies verzameld materiaal willen determineren met behulp van het microscoop. Een weetje langs de bosrand ernaast biedt een goede gelegenheid om te kamperen.

De excursies kunnen velerlei terreintypen bestrijken: de bossen met vele epiphytische mossen en met kalkbronnen ("Crons") in de naaste omgeving; fraaie beukenbossen met rijk begroeide beekoevers bij Norbressart, kalkgraslandjes bij Arlon en de bronmoerassen van de voedingsbeken van de Semois.

De droge kalkgraslandcomplexen in N-Frankrijk liggen ook binnen de actieradius, terwijl de Z. Ardennen met zuur gesteente en vochtige rotswanden ook geen grote ritten zullen vragen. Kortom voor mossenmensen een veelbelovend gebied. Overigens zullen ook de hogere planten best aandacht kunnen krijgen. Orchideeën zijn er op de kalk in vele soorten te verwachten, de zeldzame Bosboterbloem groeit vlak bij het kamp. En wie zou een overvliegende Rode wouw, een Grauwe kiekendief of een alarmerende Grauwe klauwier in een oude meidoornhaag geen blik waardig keuren?

In het kamp wordt niet centraal gekookt. Het aantal deelnemers (inclusief de gezinsleden) wordt beperkt tot 50 à 55.

Wim Margadant zal kampvoorzitter zijn. Gerard Dirkse en Wim Loode, die het gebied hebben voorverkend, zullen de excursie mogelijkheden aangeven. Het kamp zal op de gebruikelijke wijze worden aangekondigd in Natura, met als beperkende bepaling dat de deelnemers op zijn minst een actieve belangstelling moeten hebben voor mossen. Naarmate de tijd vordert, wordt de kans groter dat het kamp vol raakt. Er is voor leden van onze werkgroep gelegenheid tot vooraanmelding bij Wim Loode (Kievitlaan 31, Maartensdijk, tel: 03461-1940). Een voorlopige aanmelding kan al nuttig zijn.

Wim Loode

Lichenen-excursie

De belangstelling voor lichenen heeft, vooral dank zij het WHEN-onderzoek (epifytenkartering) een opleving gekend. Om, nu dit onderzoek afgelopen is, de belangstelling levendig te houden, willen we begin april (vermoedelijk het weekend 2-3 april) op de Noordwest-Veluwe een lichenenexcursie organiseren. Iedereen, die belangstelling voor lichenen heeft, wordt daarvoor uitgenodigd. Tijdens dit weekend zouden we onder meer het Speulder en Sprielder Bos (epifyten), het Hulshorster zand (Cladonia's) en de zeedijk van de voormalige Zuiderzee (epilithen) kunnen bezoeken. Tevens kunnen we de belangstelling peilen voor een lichenenwerkgroep, al of niet afzonderlijk van de bryologische werkgroep. Zodra nadere gegevens bekend zullen zijn, kan men deze verkrijgen bij Toke de Wit, RIN, kasteel Broekhuizen, Leersum (tel. 03434-2941, 's avonds 03436-612). Ook kunt u zich daar, liefst voor 1 febr., opgeven.

Maarten Brand